

L. Kooijmans, *Liefde in opdracht. Hei hofleven van Willem Frederik van Nassau* (Amsterdam: Bert Bakker, 2000, 332 blz., ISBN 90 351 2201 1).

Luuc Kooijmans' biografie van Willem Frederik is een fraai sluitstuk van een bescheiden 'come back' van deze Friese stadhouder. In de negentiende eeuw had Willem Frederik bij Bilderdijk en Fruin een uitermate slechte pers en in de eerste helft van de twintigste eeuw werd het niet beter. Hij gold als een lichtgewicht, die vooral in de herinnering voortleefde dankzij zijn actieve betrokkenheid bij de aanslag van Willem II op Amsterdam in 1650. In 1966 ontdekte de Friese archivaris Visser in het Koninklijk Huisarchief echter de dagboeken van Willem Frederik en hij begreep dat bekendmaking van de inhoud daarvan een ander beeld van de gesmade stadhouder kon opleveren. In 1995 resulteerde dit (eindelijk) in de publicatie van de dagboeken uit 1643-1649 en 1651-1654 onder de titel *Gloria parendi*. Willem Frederik komt daarin naar voren als een premoderne antiheld, die op onverbloemde wijze zijn ambities, onzekerheden, twijfel en ook seksuele escapades beschrijft en daardoor alleen al in het moderne tijdsgewricht een beetje onze sympathie verwerft. Ook konden historici op basis van de dagboeken een aanzienlijk genuanceerder beeld van Willem Frederik 'in politicis' schetsen. De herwaarderding zou echter pas compleet zijn als er een historicus gevonden werd die op basis van alle beschikbare bronnen een plausibel portret van Willem Frederik zou schetsen. Die historicus is gevonden en met subsidie van NWO en de Fryske Akademy heeft Luuc Kooijmans de Friese stadhouder ten voeten uit getekend.

Het zou niet moeilijk zijn geweest alsnog een heel negatief beeld van Willem Frederik te schetsen. De droefgeestige stadhouder (weke mond, bolle ogen, meidengezicht) was niet bepaald iemand die de wereld naar zijn hand zette; alleen engelengeduld, zelfverloochening en puur geluk hebben hem uiteindelijk doen slagen in de opdracht waarvoor hij zich gesteld zag: trouwen met een dochter van Fredrik Hendrik en zo de belangen van zijn 'huis' veiligstellen (vandaar 'liefde in opdracht'). Kooijmans kiest echter een andere invalshoek. In het politieke mijnenveld van de Republiek, zo laat hij zien, heeft Willem Frederik het er niet slecht afgebracht: toen in 1640 zijn broer Hendrik op het slagveld het leven liet, wist hij het stadhouderchap van Friesland voor de grijpgrage Frederik Hendrik weg te kapen, zonder de verhouding met de Oranjes blijvend te verstoren; in Friesland wist hij zich (met enige moeite) als stadhouder staande te houden; zijn misslag in 1650, toen hij Willem II loyaal steunde, werd hem niet blijvend aangerekend; en al ging de hand van Louise naar de keurvorst van Brandenburg, uiteindelijk trouwde Willem Frederik toch maar mooi met Albertine Agnes — eind goed al goed, zou men bijna zeggen. Bovendien, zoals gezegd, door de openheid die hij in zijn dagboeken betrachtte voelen wij uiteindelijk wel enige sympathie voor de gekwelde Willem Frederik. En onze antipathie jegens Amalia van Solms, de wispelturige en achterdochtige echtgenote van Frederik Hendrik, die Willem Frederik voortdurend dwars zat, neemt navenant toe. Ook de lapzwans die Willem II was komt er niet bepaald gunstig af in Kooijmans' relaas. In zo'n gezelschap moet Willem Frederik wel aan statuur winnen.

Het levensverhaal wordt puntig en met verve beschreven, maar de lezer die iets meer wil lezen dan een vlot verhaal zal het storen dat aan de bronnen weinig of geen aandacht wordt besteed; het boek steekt van wal zonder inleiding of verantwoording, alsof het een roman en geen historisch exposé is. Wel wordt het relaas prettig-onnadrukkelijk doorschoten met meer theoretische uitweidingen (over het zeventiende-eeuwse hofleven, de gevoels-huishouding die daar vereist was en de visie die een man als Willem Frederik op zijn leven en functies had). Werkelijk nieuwe inzichten over het toenmalige hofleven worden hier niet gepresenteerd; de gangbare inzichten worden uitsluitend gebruikt om het doen en laten van Willem Frederik toe

te lichten. Gegeven de aard van de intieme bronnen ligt de nadruk op de jaren dat Willem Frederik in het Haagse naar de hand van een Oranje-dochter dong. Zijn latere jaren en zijn Friese besognes in het algemeen worden minder uitvoerig behandeld. Gezien de beschikbare bronnen is dat misschien onvermijdelijk geweest, maar het blijft vreemd dat in een mede door de Fryske Akademy mogelijk gemaakte studie het Friese aandeel zo bescheiden is. Nu domineert toch teveel het beeld van de afhankelijke hoveling, terwijl het in Leeuwarden Willem Frederik zelf was die aan de touwtjes trok. Bij het doorlezen van de dagboeken struikelt men om de haverklap over de klachten over het 'cuypen' van de Friezen, en Willem Frederik is aan een stuk door in touw om daarin niet alleen zijn hoofd boven water te houden en zijn vijanden de loef af te steken, maar ook zijn machtsbasis uit te breiden. Ook dat beschouwde hij als zijn opdracht en in die opzet is hij ook redelijk geslaagd, maar *Liefde in opdracht* gaat er achteloos aan voorbij. Kooijmans behandelt dat politieke gekonkel en het gekuip eigenlijk alleen samenvattend, niet zoals in een biografie eigenlijk hoort. Had niet ook nog een heel andere kant van Willem Frederik naar voren kunnen komen als aan diens Friese leven wat meer aandacht was besteed?

K. van Berkel

P. Boon, *Bouwers van de zee. Zeevarenden van het Westfriesse platteland, c. 1680-1720* (Dissertatie Leiden 1996, Hollandse historische reeks XXVI; Den Haag: Stichting Hollandse historische reeks, 1996, x + 276 blz., f60,-, ISBN 90 72627 18 0).

Zeescheepvaartgeschiedenis, vaak nauw verbonden met handelsgeschiedenis, is gedurende het laatste kwart van de vorige eeuw in Nederland een van de meest naar voren tredende historische specialismen geweest. Vooral voor het tijdvak van de Republiek. Niet dat voordien geen belangstelling bestaan zou hebben. Die was, gegeven het karakter van onze volkshuishouding, onvermijdelijk. J. C. de Jonge's *Schets van het Nederlandse zeevezen* dateert al van 1833. Naast diens aandeel en later dat van landgenoten als G. W. Kernkamp, Lootsma, Ungeren Kranenburg hadden ook buitenlandse historici een belangrijk aandeel daarin (Watjcn, Christensen, Boxer). Van kapitale betekenis was uiteraard de publicatie van de Sonttolregisters door Nina Bang en Knud Korst (1906-1953). Het onderwerp raakte in een stroomversnelling in de eerste helft van de jaren zeventig met de publicatie van de boeken van Bruijn (*De admiraliteit van Amsterdam in rustige jaren*), Van der Woude (*Het Noorderkwartier*) en De Jong (*Geschiedenis van de oude Nederlandse walvisvaart*). Sindsdien zijn publicaties van velen te noemen, zoals die van Knoppers, Hart, Dekker, Lindblad, De Buck, Davids, Willemsen, Van Vliet, Sigmond, Van Royen, Lesger, Boon en van nog menig ander, zelfs wanneer wij ons tot de scheepvaart in Europese wateren beperken. Zo bezien is de vierdelige *Maritieme geschiedenis der Nederlanden* (1976/1978) misschien wel te vroeg gemaakt. Het boek van Boon behoort tot de bedoelde productie.

De auteur zelf kent aan zijn boek een dubbele doelstelling toe. Het wil allereerst inzicht bieden in de betekenis van de zeevaart voor het West-Friesse platteland in de vier decennia tussen 1681 en 1720 door met name na te gaan welk aandeel in de totale beroepsstructuur door de zeescheepvaart werd ingenomen. De tweede doelstelling is om de plaats, de sociaal-economische positie van de zeevarenden in de agrarisch-maritieme plattelandsgemeenschap van West-Friesland vast te stellen. Die doelstellingen uitwerkend lag het voor de hand om het boek met een hoofdstuk over de demografische en agrarische ontwikkelingen in dit gebied tussen de zestiende en achttiende eeuw te laten beginnen (hoofdstuk 1). Daarin vernemen wij onmiddel-